

Austeritat, decreixement, benestar

Ernest Garcia

El meu propòsit, en aquest article, és de sotmetre a crítica una convicció que sovinteja en els comentaris i arguments al voltant de la crisi actual i que, aparentment, és compartida per gent que, d'altra banda, sostenen opinions obertament enfrontades sobre les causes i els remeis de la crisi. Es tracta de la convicció que l'austeritat és dolenta i el creixement és bo i necessari.

Mantindré –en un sentit en general contrari a la convicció esmentada– que l'austeritat pot ser bona i que més creixement seria indesitjable, fins i tot en el cas improbable que tornés a ser possible. Amb aquesta intenció, recordaré en primer lloc que l'austeritat ha estat reivindicada en més d'una ocasió pel pensament filosòfic i polític igualitari. Resumiré a continuació els elements d'una visió del canvi social en una era de decreixement. I afegiré, finalment, algunes consideracions sobre els lligams entre austeritat i benestar.¹

Ernest Garcia (Alacant, 1948) és catedràtic de Sociologia a la Universitat de València, i un dels referents actuals en el camp de la sociologia mediambiental. És autor, entre altres, dels llibres *Les cendres de maig* (Premi Joan Fuster, Tres i Quatre, 1983), *El trampolí faustic. Ciència, mite i poder en el desenvolupament sostenible* (Germania, 1995) i *Medio ambiente y sociedad. La civilización industrial y los límites del planeta* (Alianza Editorial, 2004).

L'AUSTERITAT PERVERTIDA...

Faig ús de l'expressió «béns públics» d'una forma no gaire tècnica, per referir-me a tots aquells béns i serveis que depenen de les decisions del govern, és a dir, que depenen d'actuacions en l'esfera pública. Val a dir, béns respecte dels quals el govern, mitjançant decisions polítiques i assignacions pressupostàries, pot incrementar-ne o restringir-ne l'accés al conjunt dels ciutadans i ciutadanes, o a segments seleccionats d'aquests. Aquesta accepció no és gens rigorosa tècnicament, però crec que ací això no té massa importància.²

El llenguatge polític i econòmic actual fa servir quasi exclusivament la paraula *austeritat* per referir-se a les retallades imposades pels governs als béns públics entesos en el sentit suara assenyalat (reducció de salaris, increment d'impostos, minves en la provisió de serveis d'educació, sanitat, assistència a la discapacitat, transport públic, seguretat, protecció civil, administració de justícia, etc., que es redueixen o se n'encaixen les condicions d'accés). El fet que s'anomeni austeritat el que hom podria descriure més exactament com a enderrocament deliberat de l'Estat social de dret, al capdavall, carrega la paraula de tota mena de connotacions negatives.

Com a concepte de la filosofia política, austeritat hauria de ser més aviat renúncia al que és superflu per tal de garantir el manteniment d'allò que és necessari. Tanmateix, en el context actual, austeritat sembla més aviat supressió d'allò que és necessari (educació, atenció sanitària...) per tal de mantenir allò que és superflu (les competicions de Fórmula 1, els deutes de la banca o les compensacions milionàries a executius del sistema financer que, com a mínim, s'han demostrat incompetents).

Però austeritat no és això, i caldria recuperar una accepció més noble, entre altres coses perquè és necessària. Una de les consignes més repetides en les protestes del carrer diu «no és una crisi, és una estafa». Però no és certa: és una crisi i és una estafa. El fet que siga una crisi obliga a acceptar que l'austeritat és necessària. El fet que siga una estafa obliga a reclamar que no siga pervertida i convertida en el seu contrari.

La reivindicació de l'austeritat no seria cap novetat en l'esquerra europea. Considerem, per exemple, aquesta citació:

Avui, l'austeritat no és un mer instrument de política econòmica al qual cal recórrer a fi de superar una dificultat temporal, conjuntural, per tal de permetre la recuperació i la restauració dels vells mecanismes econòmics i socials. Així conceben i presenten l'austeritat els grups dominants i les forces polítiques conservadores. Per a nosaltres, en canvi, l'austeritat és el mitjà d'una impugnació radical, la forma de posar les bases per a la superació d'un sistema que ha entrat en una crisi que és estructural i de fons, no conjuntural, i que té com a trets distintius el malbaratament i la malversació, l'exaltació dels particularismes i dels individualismes més exacerbats, del consumisme

més desenfrenat. Austeritat significa rigor, eficiència, seriositat i també justícia, és a dir, el contrari de tot allò que hem conegut i pagat fins ara i que ens ha dut a la gravíssima crisi que acumula els seus danys des de fa temps i que avui es fa palesa [...] amb tot el seu dramàtic impacte (Berlinguer 1978: 55-56).

Això podia haver estat escrit avui mateix, si no fos perquè la paraula austeritat ha passat a ser l'etiqueta aplicada a les retallades i les exaccions. La citació està presa d'un discurs de 1977 d'Enrico Berlinguer, llavors secretari general del partit comunista més gran i més votat d'Occident: el PCI.

Una mica més endavant en el seu discurs, Berlinguer hi afegia:

Austeritat és [...] lluita efectiva contra la situació existent, contra l'evolució espontània de les coses i, al mateix temps, premissa, condició material per realitzar el canvi.

[...] Lluny de ser, doncs, una concessió als interessos dels grups dominants o a les necessitats de supervivència del capitalisme, l'austeritat pot ser una opció amb un contingut de classe avançat i concret, pot ser i ha de ser una de les formes en què el moviment obrer s'erigeix en portador d'una organització diferent de la vida social [...]. Efectivament, *crec que en les condicions actuals és inimaginable lluitar realment i amb eficàcia per una societat superior sense partir de la necessitat imprescindible de l'austeritat* [subratllat meu, EG].

En la meua opinió, el socialisme marxista no ofereix respostes convinents als problemes del món d'avui. I no tinc la més mínima intenció de reivindicar allò que s'anomenà «eurocomunisme». L'únic

que vull suggerir, traient la pols als textos esmentats, és que la gent que ara mira en aquestes direccions –ahora que considera que l'austeritat és el dimoni– faria bé de seleccionar les seues referències amb més cura, més prudència i més càrrega crítica... Retindré només una afirmació, fent abstracció deliberadament del seu context: *en les condicions actuals és inimaginable lluitar realment i amb eficàcia per una societat superior sense partir de la necessitat imprescindible de l'austeritat.*

El fonament d'aquesta afirmació és: el que tenim per davant és una època històrica de decreixement.

...I EL CREIXEMENT MITIFICAT

La mala premsa de l'austeritat sol associar-se amb l'afirmació que allò que necessitem són «polítiques de creixement». Una il·lusió que no té en compte, com convindria, dues coses:

1) que, en raó dels seus costos ecològics, més creixement és probablement impossible (tret d'episodis de «recuperació» cada volta més breus i més convulsos);

2) que, cas de ser encara possible, més creixement seria una opció indesitjable, perquè ja no implicaria més benestar, sinó menys.

Però anem a pams i considerem (breument) què és i què pot suposar el decreixement.

La idea de *decreixement* deriva de la percepció que els límits naturals al creixement han estat ja ultrapassats, que s'ha arribat ja a la capacitat de càrrega del planeta o que se n'està tan a prop que ja no es pot evitar el depassament o translimitació, de forma que l'establiment, inevitable, d'un nou

equilibri a una escala sostenible es produirà a través d'una fase més o menys prolongada de decreixement demogràfic i econòmic. Alternativament, fins i tot si la situació de depassament (*overshoot*) no s'hagués assolit encara, o si pogués ser ajornada transitòriament mitjançant innovacions tecnològiques o canvis polítics, un decreixement ordenat i conscient seria desitjable perquè minimitzaria els costos de la transició: l'única alternativa a un decreixement organitzat, voluntari, pròxim en el temps i menys costós és un decreixement caòtic, imposat per la natura, més allunyat en el temps però enormement més costós.

El decreixement és una perspectiva necessària un cop l'expansió demogràfica i econòmica ha arribat a nivells insostenibles. I aquesta perspectiva ha assolit vigència els darrers anys tot justament perquè l'advertència sobre les amenaces derivades de la degradació del medi ambient, formulada fa temps, no ha estat suficientment atesa. Al llarg de les quatre darreres dècades, la resposta a l'advertència ha estat ajornada al futur una vegada i una altra, sempre una mica més enllà, sempre com a objectiu d'un demà incert. El problema ara és que els indicis que el futur anunciat ja ha arribat, que vivim ja per damunt dels límits del planeta o que el depassament és imminent i inevitable, són cada dia més nombrosos, més detallats i més mútuament consistents.

Els treballs que mantenen aquest punt de vista invoquen sovint fonts d'informació com ara:

– La revisió, trenta anys després, de l'informe al Club de Roma sobre els límits del creixement, que ha posat de relleu que l'anunci que hom va fer a començament dels anys setanta (que la continuació de les tendències d'aleshores tindria com a resultat

una situació de depassament cap a la segona dècada del segle XXI) ha esdevingut un fet, abans del que semblava previsible.

– Els càlculs de la *petjada ecològica* mundial, que indiquen que aquesta va superar la capacitat regenerativa de la biosfera cap al 1985 i que d'aleshores ençà continua consumint-la de manera incessant, superant ja en més d'un 40% el nivell sostenible.

– La proximitat del «pic del petroli»: el consum de petroli és cinc vegades més ràpid que el descobriment de nous jaciments, la distància entre la demanda creixent i l'addició de noves reserves en declivi augmenta i la situació està molt a prop d'esdevenir crítica, molt a prop de l'inici d'un descens irreversible de la producció. A més, ara com ara, no hi ha alternatives energètiques capaces de mantenir les formes i les dimensions actuals de la societat industrial i menys encara la seua històrica tendència expansiva (i no hi ha cap garantia que aquestes alternatives seran descobertes ni que, cas de ser-ho, seran desenvolupades a temps).

– La possibilitat que el canvi climàtic haja assolit ja un llinar irreversible, de forma que el desplegament d'alteracions no lineals seria del tot incontrolable.

– El fet que la relació entre població, producció d'aliments i provisió d'aigua dolça ha començat a moure's dins uns marges extremament estrets.

– El fet que l'apropiació pels humans de la producció fotosintètica primària neta és tan alta que el ritme d'extinció d'espècies i la pèrdua de biodiversitat no tenen precedents.

– Caldria afegir-hi l'alteració del cicle del nitrogen i algunes altres coses, però ja n'hi ha ben bé prou...

El punt de vista del decreixement, fet i fet, sol associar-se amb l'afirmació que les

millors dades a l'abast sobre la relació entre l'escala física de la societat i la capacitat de recuperació del planeta, sobre la inevitable dissipació de recursos insubstituïbles, sobre l'estat dels ecosistemes i sobre la flexibilitat per a recuperar-se dels errors (els quatre àmbits de la «sostenibilitat»), donen a entendre que ja s'ha entrat en una situació de translimitació, enllà dels límits. O, en les versions més optimistes, que aquesta situació és tan imminent que seria preferible anticipar-s'hi per tal de fer menys inacceptables els seus efectes.

Teòricament, el decreixement s'ha fonamentat en la bioeconomia de Georgescu-Roegen i en la filosofia d'Ivan Illich, tot i que ha incorporat també elements de la crítica sociohistòrica i antropològica al desenvolupament, de les doctrines del post-desenvolupament i d'altres fonts. La perspectiva del decreixement es caracteritza per la insistència a considerar, d'una banda, que una posició de depassament és insostenible i, d'una altra, que cal buscar respostes als problemes socials i polítics *fora del desenvolupament*. Aquest doble posicionament ha dut a una crítica forta, oberta i persistent tant a la dèria del creixement (el creixement indefinit en un medi finit és impossible) com a la il·lusió d'un desenvolupament sostenible, considerat com a teòricament contradictori i inconsistent. El «desenvolupament sostenible» (una cançó de bressol amb forts efectes somnífers, en digué Georgescu-Roegen) seria, des del punt de vista pràctic, una mera temptativa d'injectar credibilitat a la sempre diferida i per tant desgastada promesa d'un desenvolupament econòmic universal.

Insistiré només en una idea. La pregunta de si s'està ja per damunt de la capacitat de càrrega de la Terra és una pregunta empírica.

Molt complicada i amb molta indeterminació, però amb tot i això és una qüestió de fet, no de valor. Això vol dir que si efectivament s'ha entrat ja en un estat de translimitació, aleshores el decreixement no és una opció moral i política, una proposta a la qual un pot adherir-se o no segons els seus criteris morals i polítics. Al contrari: és un horitzó ineludible, imposat per la naturalesa.

Doncs bé, en base a les dades que he pogut consultar i a l'estudi de la informació a l'abast, afirmo que ja s'ha ultrapassat la capacitat de càrrega del planeta i que el decreixement demogràfic i econòmic fins a situar-se en una escala menor, sostenible, és simplement inevitable. Inevitable, tant si la perspectiva ens agrada com si no.

I ALESHORES QUÈ? SI CAL
RENUNCIAR AL CREIXEMENT,
NO IMPLICA AIXÒ RENUNCIAR
TAMBÉ AL TREBALL,
I AL BENESTAR,
I A NO SÉ QUÈ MÉS?

La resposta, ara, és que les coses no són tan simples.

El creixement no sempre és rebutjable: durant algunes fases i fins a un cert punt fa una vertadera contribució al benestar. A Espanya, per exemple, entre final dels anys cinquanta i mitjan anys vuitanta del segle passat. Llavors el creixement va permetre a la majoria de la gent menjar més (i en alguns aspectes millor), va permetre estudiar i tenir accés a medicines i atencions mèdiques, tenir una casa en condicions i tenir vacances, i llum i aigua corrent, i fins tot calenta. Llavors l'expansió econòmica va conduir a més benestar. Benestar material, és clar, però és que en faltava bastant, precisament

d'aquest. En una societat en la qual la memòria de la fam, de les condicions terribles de les primeres etapes de la dictadura feixista de Franco, està encara viva (i espere que continuarà viva, i que puga aturar els nous tics autoritaris ben visibles en l'actual govern espanyol i els seus entorns), aqueixa experiència de millora generalitzada de les condicions materials de l'existència, associada al desenvolupament econòmic, em sembla innegable. És clar que tot es pot discutir, però massa gent ho va viure així i no trobe gaire raonable mantenir que s'enganyaven.

Ara bé, la relació positiva entre creixement i benestar no és permanent; apareix només en determinades circumstàncies. La raó n'és que, en general, les necessitats humanes se satisfan amb béns i serveis procedents de tres fonts. De la producció econòmica, distribuïda a través del mercat o de l'estat (mobles, vehicles, lliçons rebudes a l'escola o intervencions mèdiques en un hospital). De l'intercanvi no mercantil amb altres éssers humans (criança, afecte, cura, identitat, reconeixement social). I del medi ambient natural (aigua per a beure, aire per a respirar, petroli per a cremar). Quan la primera d'aqueixes fonts és escassa i les altres dues són abundants, aleshores el creixement econòmic contribueix molt al benestar, perquè permet obtenir més del que més falta, perquè incrementa allò que és escàs. Perquè el desenvolupament és precisament expansió de l'esfera econòmica a costa de les altres dues. El problema comença quan hi ha molta producció econòmica però les altres dues fonts del benestar humà han esdevingut escasses; i això és precisament el que passa des de fa quinze o vint anys. Això és el que fa temps venen denunciant, cada moviment en el seu àmbit, l'ecologisme i el feminisme.

És a dir, arriba un punt en què més desenvolupament econòmic no comporta més benestar, sinó menys. El desenvolupament té sempre costos socials i ambientals: amb ell es guanya poder adquisitiu però es perd qualitat en els contactes humans i es perden funcions útils de la natura. Hi ha més diners per pagar algú que tindrà cura dels infants, dels vells, fins i tot dels gossos, per pagar entrenadors personals, restaurants i viatges en automòbil a boscos o platges llunyans; però falta temps per gaudir dels fills o d'un dinar llarg i lent amb els amics i amigues (i l'aire de la pròpia ciutat és de fàstic i les platges properes una claveguera). Aquest intercanvi és indefugible: per poder dedicar tot el temps a guanyar més diners cal sacrificar els contactes humans i destruir el medi ambient. Arriba un moment en què les pèrdues superen els guanys. I aleshores el creixement ja no produeix més benestar, sinó al contrari. Aleshores, el desenvolupament es transforma en una condemna. En moltes societats riques (i també en la nostra) aquest llindar ja s'ha traspassat. Amb formes cada cop més breus, convulses i forçades, el creixement és encara possible, però ja fa anys que no és realment desitjable. El que passa és que ningú sap com aturar la màquina sense obrir la porta al caos, però està molt clar que la màquina ja no ens duu enlloc. En les variants menys dolentes, implica un esforç extenuant per romandre en el mateix lloc.

En resum: un creixement desmesurat esdevé contraproductiu. Primer s'autoanulla i després es torna destructiu. Ens trobem en aquesta fase històrica, tot i que no és fàcil de percebre al primer cop d'ull. Els daltabaixos incontrolats del darrer període, les bombolles i les punxades, els booms demogràfics i les escalades de l'atur, són la manifestació de tot plegat.

No tinc espai per estendre'm en aquest punt. Faré només una breu anotació. Un dels corol·laris de la teoria de la no-incondicionalitat de la connexió entre creixement i benestar és que, enllà de l'òptim, el creixement ha d'adoptar formes més i més artificials i forçades. Aquest ha estat tot just el cas: la darrera onada del creixement, entre 1995 i 2006 si fa no fa, va implicar l'enderrocament de bona part del teixit productiu i una especialització desequilibrada en la combinació de l'especulació i el ciment. Una barreja finalment desastrosa entre la mentalitat de jugador de casino i una nova edat de pedra. Però, com sempre passa als casinos, al final guanyà la banca. I ara estem en la fase de l'extorsió per fer-nos pagar els deutes. De la festa del casino s'ha passat a l'economia del saqueig i el pillatge. Coses de gàngsters, al cap i a la fi.

A la gent que, amb bones intencions, creu que caldria tornar al creixement, i que un creixement benigne i equilibrat serà algun dia possible, li convindria sotmetre els seus somnis a un tractament bàsic d'economia ecològica. L'era del desenvolupament s'ha acabat. La mala notícia és que això ens replanteja tots els problemes i totes les angoixes. La bona és que, en les condicions realment existents, l'única cosa pitjor que la recessió seria una nova dosi extra de creixement.

EL PUNT DE TROBADA DE L'AUSTERITAT, LA SOSTENIBILITAT I EL BENESTAR

El decreixement implica l'austeritat (és a dir, obliga a acceptar que el país de Xauxa no existirà mai i que la riquesa virtual i els

deutes que no es poden pagar són un parany). Implica l'austeritat però, a diferència del que semblen creure Rajoy i de Guindos, austeritat no implica necessàriament pillatge. Per dir-ho així: *d'austeritats, n'hi ha moltes*.

Convé recordar, doncs, que algunes austeritats poden tenir aspectes gratificants o desitjables. Convé explorar una mica la connexió secreta entre austeritat i benestar. És el que diuen ara molts filòsofs i pensadors ecologistes, com ara Joaquim Sempere: *millor amb menys*. Simplicitat voluntària, *small is beautiful*, objectors al creixement... Ho recordaré amb una referència molt més antiga: la distinció que feia Epicur entre tres classes de desig.

Hi ha tres classes de desig, deia Epicur. Els que són naturals i necessaris (com beure aigua per satisfer la set). Els que són naturals però no necessaris (com el de menjar un plat ben cuinat: menjar és una necessitat natural, menjar bé és una forma culturalment refinada de satisfer una necessitat natural). I els que no són ni naturals ni necessaris (com ara les corones o l'erecció d'estàtues).

Ja sé que els historiadors de la filosofia han donat diferents interpretacions d'aquest passatge. Ara vull apuntar una que potser no és filològicament correcta. No m'importa: és només per suggerir que l'àmbit de la suficiència (que és també el de la sostenibilitat, i el de l'austeritat benestant) és el dels desitjos que són naturals però no necessaris.

Cal reivindicar una noció d'austeritat que hauria de:

a) rebutjar els qui voldrien retallar tot el que no és estrictament necessari: la societat en què cada un rep només allò que necessita estrictament per a sobreviure ja la coneixem, i no la vol ningú: és el camp de concentració;

b) enderrocar les estàtues i no dedicar ni un euro a corones i la resta: una bona administració dels béns públics hauria d'implacar la supressió de les despeses realment supèrflues.

Sota aquestes condicions, hi ha un territori molt ampli que s'ha d'explorar. Austeritat no és retorn a les cavernes (o el camí cap al camp de concentració) sinó defensa del refinament de la vida civilitzada enfront de l'excés que l'amenaça. Austeritat no és acceptar com a inevitables penalitzacions innecessàries, no és posar bona cara en rebre el càstig d'un poder abusiu, sinó reconèixer que potser sí és cert que, enganyats o no, hem viscut per damunt de les nostres possibilitats. Austeritat sí és identificar i suprimir sistemàticament, ordenadament si és possible, organitzadament sempre que siga possible, les estàtues que deformen, enlletgeixen i humilien la nostra societat.

Un programa, per cert, que implica també reivindicar la democràcia representativa (perdoneu: de nou Berlinguer! i Rosa! i Churchill!.. ai!, em sap greu: el món és així de complicat...). Perquè algunes de les estàtues serien molt fàcils d'identificar. Simbòlicament, l'enderrocament de l'estàtua de Carlos Fabra a l'aeroport inert de Castelló seria un indicatiu que la vertadera naturalesa dels nostres problemes comença a ser entesa. [Per tal d'evitar malentesos: la càrrega simbòlica correspondria al significat cultural i social d'un enderrocamment que mereixeria ser ben real i físic.]

Però no totes les estàtues serien objecte d'un consens tan ampli: és una estàtua l'AVE? I les centrals nuclears? I les eòliques? I els màsters generalistes de sociologia amb menys de quinze estudiants? En molts dels casos, l'única forma de decidir si una determinada cosa és o no una «estàtua», és la

decisió majoritària després d'un debat lliure i la deliberació en un context democràtic. Poques bromes, doncs, amb la democràcia «liberal». És cert que no garanteix res, i que no conté assegurança de cap mena contra els errors col·lectius. Però també és cert que és l'únic dispositiu conegut per mantenir una feble esperança de detectar els errors i esmenar-los a temps.

EN CONCLUSIÓ

El que pot dir-se, en general, podria ser resumit de la manera següent. El decreixement és la condició de la sostenibilitat mediambiental. La igualtat (és a dir, la democràcia i la distribució justa de la renda i la riquesa) és la condició de la sostenibilitat social. Perquè una societat és sostenible (viable en el temps) si no sobrecarrega la capacitat natural de subministrar recursos, absorbir residus i oferir espai per a la població i les seues activitats (sostenibilitat ambiental). I és sostenible si manté l'organització interna, un mínim de cohesió per tal de no esclatar (sostenibilitat social). L'austeritat necessària, doncs, és la que afavoreix l'acompliment de les dues condicions: redueix la càrrega sobre els ecosistemes i conserva o incrementa la cohesió social.

He passat molts anys explorant la qüestió i sembla que ha d'haver-hi més d'una forma de combinar austeritat, igualtat i sostenibilitat, ha d'haver-hi més d'una fórmula ideològica i política practicable. No és que això siga una gran sorpresa. *Com quasi sempre en la història, també les trajectòries del decreixement prometen ser incertes, confuses i diverses.* □

REFERÈNCIES

- BERLINGUER, E. (1978): *Austeridad: Una ocasión para transformar Italia*, Barcelona, Materiales.
- DALY, H. E. i J. FARLEY (2004): *Ecological economics: Principles and applications*, Washington, Island Press.
- EPICUR (1995): *Sobre la felicitat*, Barcelona, Edicions 62.

1. Una primera versió d'aquest text fou presentada l'octubre del 2012 al cicle de conferències «Una mirada filosòfica a la crisi», organitzat per la Càtedra de Filosofia i Ciutadania Josep Lluís Blasco Estellés i per les societats filosòfiques de les Illes Balears, el País Valencià i Catalunya. Una gravació en vídeo de les conferències d'aquest cicle s'ha conservat a l'espai web de material audiovisual de la Universitat de les Illes Balears. Amb lleugeres modificacions, l'argument s'ha exposat també en altres fóruns.
2. Com a concepte econòmic, 'bé públic' es pot definir com «un recurs que és no competitiu, no exclouent i desitjat pel públic. Pel fet de ser no competitiu, els béns públics no són produïts per empreses que busquen beneficis. Degut a que són no exclouents, el cost marginal del seu ús per a una altra persona és zero, així que el seu preu eficient hauria de ser també zero. Un bé públic ha de ser subministrat col·lectivament pel govern o per una altra institució social» (Daly i Farley 2004: 438). Un recurs és no competitiu quan el seu ús per una persona no afecta l'ús per una altra persona. Un recurs és no exclouent (o, més precisament, no exclusivitzable, si puc introduir un neologisme tan forçat) quan no existeix cap institució o tecnologia que pugui excloure del seu ús tota aquella persona que no hi tinga l'accés reservat (per propietat o per qualsevol altre procediment d'exclusió d'uns altres).